Ціна 10 центів.

СВОБОДА SVOBODA

недільне видання SUNDAY EDITION

Ч. 5 (30). Рік LXI. 1. Лютого 1953. — February 1, 1953. No. 5 (30). Volume LXI.

Борис Берест

ОЛЕКСАНДЕР АРХИПЕНКО І МОДЕРНЕ МИСТЕЦТВО

(До 50-річчя творчої діяльности визначного скульптора*)

Олександер Архипенко вже давно займає визначне місце не тільки серед европейських, але й серед американських мистців-модерністів. Недарма про нашого мистця згадано в таких світових довідкових виданнях, як „Енциклопедія Брітаніка", „Великий Брокгавз", „Біографічна енциклопедія" Вебстера, „Колумбійська Енциклопедія" тощо. Його сміливо можна назвати першим мистцем, що вийшов з українського середовища на світову арену образотворчого мистецтва.

Саме тепер минає п'ятидесятиріччя творчої діяльности Олександра Архипенка. За цей час талановитий український скульптор створив тисячі високомистецьких творів, що про них з великим захопленням говорять чужинні критики образотворчого мистецтва. Його твори були показані на 110 великих мистецьких виставках у цілому світі. Про нього видано 10 монографій різними мовами. Архипенкові твори можна знайти в багатьох музеях світу і в приватних колекціях.

О. Архипенко народився 1887 року в Києві. Ще змалку став цікавитись мистецтвом. Це спонукало його вступити в 1902 році до Київської художньої школи. Після закінчення школи він переїхав на кілька років до Москви, але російська атмосфера так гнітила свободолюбного мистця, що він вирішив переїхати на студії до Парижу. Тут О. Архипенко знову наполегливо працює над самоосвітою, одночасно беручи участь у численних виставках. Організує індивідуальні виставки в Берліні та інших містах Німеччини. Згодом відкриває в Парижі власну школу, де вперше були запроваджені нові матеріяли для скульптури. Знову бере участь в численних виставках по найбільших містах Західньої Европи. Організовує власну школу в Берліні. Нарешті в 1922 році переїжджає до Америки. Тріюмфальна подорож по найбільших містах США відчиняє йому двері в університети, коледжі, мистецькі школи й клюби. Після цього Архипенко засновує власні школи в Нью-Йорку і Чікаґо. На багатьох виставках він демонструє з нечуваним успіхом свій новий запатентований винахід у малярстві т. зв. архипентуру, тобто рухливі механічні образи з дотепно розв'язуваним задумом. Знову цикл лекцій, доповідей і виставок. І нарешті Олександер Архипенко засновує в Нью-Йорку знову свою Школу творчого мистецтва. Ось барвиста стрічка творчого життя невтомного скульптора-українця, що здобув собі ім'я, пошану й визнання в країнах усього світу.

О. Архипенко — це мистець новаторського напрямку. Він сахається банального в мистецтві, завжди шукаючи нову форму, нові теми, нові шляхи втілення творчого задуму. Все його життя й творчість наочно заперечують думки закам'янілих консерваторів, дилетантів чи просто аматорів у мистецтві. Всупереч всім запевненням і пророкуванням, твори О. Архипенка знайшли свого „споживача". Звичайно, цим „споживачем" не міг бути пересічний міщух. Цим „споживачем" наскрізь модерних і глибоко своєрідних Архипенкових творів стали численні музеї, університети, виставки й сотні чужинецьких прихильників нашого мистця. Адже недарма його твори є в 30 найбільших музеях світу та в 9 університетських колекціях у США. Не кажучи вже про безліч (понад 1000) його творів в приватних колекціях відомих меценатів і цінителів мистецтва.

Недарма О. Архипенко має цілу низку продовжувачів і наслідувачів не тільки серед своїх колишніх учнів, а й серед товаришів фаху. Хіба не красномовний той факт, що відомий англійський скульптор Генрі Моор просто копіює окремі фрагменти з творів Архипенка? Або французький скульптор О. Цадкін, який запозичує методи інтерпретації форм заглиблення, що їх Архипенко застосував у скульптурі ще в 1912 році.

І коли вже зовсім недавно О. Архипенко вперше застосував у скульптурі моделювання світла в зв'язку з винаходом нового плястичного матеріялу — „люсаїту", то це не тільки викликало зацікавлення відомих мистців в інтернаціональних маштабах, але й дало змогу нашому скульпторові успішно розв'язати декілька нових естетичних проблем.

Модернізм О. Архипенка не має якихось космополітичних прикмет, як міг би дехто подумати. Його новаторство оперте на модерну філософію мистецтва. О. Архипенко переконливо стверджує, що зміну натуралістичних форм можна спостерігати у всіх великих стилях: в єгипетському, асирійському, готичному, візантійському тощо. Старовинне українське мистецтво також змінювало свої натуралістичні форми і йшло рівнобіжно з візантійським стилем. Дивно, що саме мистці того часу значно більше наближались до модерної філософії мистецтва, ніж сучасні мистці-академісти.

І справді: скульптурні, графічні та малярські твори О. Архипенка яскраво свідчать, що його творче зростання було оперте на модерну філософію мистецтва. Його твори завжди глибоко своєрідні. Тому зайвим було б шукати в них сторонніх впливів чи чужих запозичень. Але одночасно в його творах можна помітити невидний зв'язок з типово українськими елементами мистецтва. Для кожного, хто ближче ознайомиться з творчістю нашого мистця, стане ясним, що питома вага українських елементів у минулій і сучасній творчості мистця займає поважне місце. Треба тільки вміти їх знайти і проаналізувати. Треба спромогтись збагнути їх.

О. Архипенко. Сидяча фігура. (Чорний мармур).

Зрозуміло, що не завжди легко буває розв'язати подібні проблеми. Адже навіть досвідчені критики образотворчого мистецтва в своїй оцінці творів О. Архипенка нерідко помиляються і дуже часто роблять абсурдні твердження, що дуже далекі від справжньої суті. Так, два чужинецькі критики кілька років тому зробили діяметрально-протилежні оцінки одного його твору. Це зайвий раз свідчить, що твори О. Архипенка дають дуже широке поле для думання, а сама творчість мистця постійно змінюється в безнастанному шуканні нових форм.

Навіть у своїх численних „репліках" О. Архипенко не повторюється. Уважне око досвідченого мистецтвознавця завжди знайде на перший погляд непомітну різницю в двох таких „майже" однакових творах. Бо „репліка" — це скоріше мистецьке відтворення, творче наслідування самого себе, але з певною дозою артистичної досконалости. Проте, також і в цьому випадку один американський критик нещодавно зарахував одну з „реплік" на скульптуру „Боксери" до 1936 р. в той час, як вона належить до ранніх творів мистця (1913 р.).

Якщо для чужинецьких критиків навіть найбільше інтернаціональні та загальномистецькі твори О. Архипенка іноді бувають чужі й незрозумілі, то для нас вони повинні бути близькими й рідними. Зокрема, якщо це стосується творів з суто українською тематикою. Яким живим, рідним і привабливим видається нам досконало скомпоноване погруддя Т. Шевченка, в якому сполучено сувору монументальність з вселюдською журбою! А ось інша величина скульптура цілої постаті Т. Шевченка, де українському пророкові надано символічних рис біблійного Мойсея. Чимсь близьким і безпосередньо щирим віє від погруддя І. Франка. Молитовний настрій, а разом з цим і грандіозну величність втілює скульптура св. Володимира. Подивугідна майстерність нашого скульптора яскраво виявляється в композиційно і технічно досконало виконаному барельєфі „Україна", де в кількох монументальних постатях пророчисто висловлено всю красу, величність і трагедію нашої батьківщини.

Недарма наш молодий талановитий скульптор М. Черешньовський нещодавно став ініціятором блискучого задуму — збудувати в Нью-Йорку монументальний пам'ятник жертвам голоду на Україні, запросивши для проєктування й творчого втілення скульптурної композиції саме О. Архипенка. Але покищо це тільки мрії. Мрії, що можуть жити і вмерти. Жевріти й згаснути. Спалахнути й безслідно зникнути. Але це мрії, що їх здійснення могло б кардинально змінити у виразно позитивному напрямку ставлення чужинецького світу до українців. Мрії, що від їх втілення залежатиме майбутність нашої еміґрації.

---

*) У нашому тижневику вже було дві статті про О. Архипенка, цією третьою ми відзначаємо 50-річчя його творчости. — **Ред.**

Вол. Барагура

НАПРАВЛЕНА КРИВДА

(Оповідання)

Серед важких скитальських пригод Пляжук часто думав про втрачену педагогічну кар'єру на батьківщині та згадував своїх вихованців. Тоді також виринав перед ним образ його найкращої учениці Насті Турської й боляче віджвала сцена, коли він її безпідставно скартав був. Він прикро відчував свою провину, мучила його зчаста думка, що вже ніколи він не зможе направити вчиненої бідній дівчині кривди. Це були наче докори сумління за неспокутуваний гріх...

Тепер Пляжук був уже цілком оформлений на виїзд до Америки. Перейшов безліч формальностей, допитів, лікарських оглядин, комісій, зазнав усяких затримок з боку адміністраційних і переселенчих чинників. Після двотижневого перебування в Бремені він мав учора останній перегляд документів і скринінґ у консула, й його прізвище було надруковане поміж сотнями інших на таблиці оголошень про від'їзд транспортів до Нового Світу. За чотири дні Пляжук мав відплисти кораблем „Ген. Тейлор'' до Нью-Йорку.

У вечірньому сутінку Пляжук ішов після вечері до бібліотеки УМСА здати позичені книжки та почитати часописи. По дорозі думав про своє найближче майбутнє в незнаному, чужому світі. Шлях йому стелився до Нью-Йорку, одначе їхав на непевне. І це його турбувало.

Раптом перед ним виринула якась постать і жіночий голос промовив:

— Вибачте, ви, здається, професор Теоктист Пляжук?

— Так, це я.

— Не пізнаєте мене?

— Дуже мені прикро, але ніяк не можу...

— Я Настя Турська, ваша колишня учениця.

Настя Турська! І справді, як то він її не пізнав! Адже не раз, востаннє навіть кілька день тому, він оглядав її на спільному знятку кляси, яку мав у своєму альбомі. І вона навіть не дуже на лиці змінилася, тільки виросла, змужніла, споважніла. Навіть має таку саму гладку зачіску, як кілька літ тому. Як же він її не впізнав? І знову Пляжук відчув себе винним перед цією дівчиною...

— Дуже мені приємно, що вас зустрів. Часто думав про вас, згадуючи часи перебування в Яворові.

— Я вже не раз зустрічала вас тут у Бремені, пане професоре, тільки не була певна, чи це саме ви, та й не було в мене відваги зачепити вас. Але тепер побачила ваше прізвище на оголошенні про найближчий транспорт і рішила таки обізватися до вас. Бо за кілька день їдете й, може, вже ніколи в житті більше не зустрінемося.

При останніх словах в її голосі наче забриніла нотка смутку.

— Бачите, — відповів Пляжук, — гора з горою не сходиться, а людина з людиною зустрінеться. Але всяко буває. Чи можна знати, коли й куди їдете?

— О, я поїду аж за яких два тижні. Їду до Північної Дакоти.

— У вас там рідні, знайомі? — спитав Пляжук.

— Ні! Я навіть не знаю, на що їду. У мене якийсь фіктивний афідавіт від ЗУАДК-у, а „спонсор" вже давно, певно, відмовився. Але спробую. Якось собі даватиму раду. Можливо, що згодом переїду в якесь більше скупчення наших людей, ближче до світу, — додала з усмішкою.

— Яка велика шкода, — промовив Пляжук, що ми так пізно зустрілися. Я тут почуваю себе дуже самотнім. Якось не довелося зустріти нікого з близьких знайомих. І подорож доведеться відбути одинцем... Але, може, пройдемося трошки за табір?

Настя з охотою погодилася. Вони пішли в напрямі вихідної брами. Минали одноманітні касарняні будинки з червоної цегли, групки метушливих, заклопотаних, жестикулюючих емігрантів, вантажні авта з дерев'яними скринями й клунками емігрантів, таблицю оголошень, обліплену юрбою зацікавлених, чи врешті не знайдуть на списку й свого прізвища. Долітав до них гамір із житлових бльоків, харчівні, льокалів дозвілля, з гучномовця настирливо линули звуки патефону та виклики різних прізвищ чи проголошення розпорядків. Минули врешті стійкового на брамі й опинилися в надбережній алеї.

Був чудовий місячний вечір раннього літа. Біло-рожевим цвітом цвіли вуличні каштани, п'янкі пахощі лилися від акацій, кущів ясмину та квітників перед рибальськими хатками бременського передмістя. Від моря дув рвучкий вітер, а його подуви інколи заносили звідтіля млосний дух морського намулу, риби, намоклого дерева рибальських човнів, мотуззя й нитяних сітей, що сушились, розіпнуті на тичках.

Бувши маломовний, стриманий, навіть несміливий, Пляжук навіть не думав, що зможе так легко й гладко нав'язати розмову з його колишньою ученицею після такого короткого й далекого знайомства в школі. Він переконався, що Настя дуже симпатична й мила співрозмовниця.

Їхня розмова зосередилася коло спогадів з минулих літ, із часу перебування в школі в Яворові. Пляжук побачив, що Настя була доброю обсерваторкою, вона тепер із перспективи років уміла якслід оцінити ці спостереження й переживання, які їй довелося мати ще в шкільній лавці. Вона влучно характеризувала людей і події. Її спосіб оповідання, відповіді, запити були такі самі інтеліґентні, ясні, безпосередні, як і давніш, тільки поглиблені пізнішим життєвим досвідом.

Вони й не помітили, як минули останні надбережні садиби та криті очеретом старовинні рибальські хижі, як дійшли до самого моря. Тут не було вже ні дерев, ні трави, тільки залитий срібним сяйвом місяця узбережний пісок, сірі маси розколиханої вітром води та шумливі надбережні очерети. За ними залишилися далекі світла Бремену. Над їхніми головами, скиглячи, пролітали чайки.

Пляжук спинився. Він подумав, що в цьому відлюдному місці найкраще можна завершити спогади із шкільних часів згадкою про той прикрий для нього випадок із Настею, що не давав йому спокою кілька років.

— Панно Насте! Чи пригадуєте собі, як то я скартав Вас неслушно при кінці шкільного року? А ви так нестримно плакали й аж відхворували цей випадок...

Він урвав, бо йому здалося, що по Настиному личку пробіг смуток, наче він торкнувся до ще незагоєної рани.

„Ах! Який же я необачний!'' — скартав себе в душі Пляжук, бо не думав, що цим знову завдав цій дівчині прикрість і, може, зовсім попсував такий приємний вечір.

Але Настя миттю зуміла себе опанувати. Ба більше: вона, здавалося, була дуже зацікавлена тим, що він говорить.

Це Пляжука осмілило. Він продовжував говорити, впевняючи Настю, що він свідомий неслушности свого вчинку, що він потім дуже жалів... Він цих кілька років почував себе щодо неї винним, мав тверду постанову направити цю кривду й саме тепер просить її вибачення. Пляжук почув полегшу, коли скінчив своє виправдання.

— А чи знаєте, пане професоре, — спитала раптом Настя, — чому я тоді так плакала й аж відхворувала цей випадок?

Він здивувався. То Настя не слухала його виправдування? А здавалося, що вона вся перетворилася була в слух. Навіть якось так дивно ввесь час дивилася на нього, як колись на лекціях української мови...

— Чи знаєте, пане професоре? — повторила питання знову.

— Очевидно, що знаю — намагався ще раз з'ясувати своє невдале виправдання Пляжук. — Тому, що я заподіяв вам незаслужену кривду, тому що мій вчинок був безпідставний, я вразив вашу амбіцію, понизив вас у присутності кляси... А насправді я сам був винен, зформулювавши неправильно завдання.

О. Архипенко. Героїка. (Теракота).

Іншого пояснення Пляжук не міг знайти, хоч намагався з усіх сил це зробити, бо допитливі Настині очі дивилися вперто на нього й наче домагалися вичерпної відповіді.

Настала коротка павза.

— Отже, я скажу вам, чому — промовила по хвилині дівчина. — Я була закохана в вас і..

Її голос обірвався, наче щось стиснуло її за горло, та вона закінчила думку:

— І кохаю вас далі...

Це несподіване, безпосереднє й щире Настине признання раптово відкрило Пляжукові також таємниці його душі, що досі він сам їх не усвідомлював. Тепер він зрозумів, що його симпатія до цієї дівчини, ще коли вона була його ученицею, докори сумління, яких він зазнав за заподіяну їй кривду, образ Насті, що часто зводився йому на очі, — це було ніщо інше як тільки кохання. Але неусвідомлене, придушене, втиснуте в найглибші закамарки його душі, десь аж під поріг його свідомости. На поверхню свідомости видобувалися тільки маленькі відблиски цього великого почування до Насті. А його придушували в Пляжука різниця віку, майже дитячі ще Настині роки, його становище вихователя, віддаль, яка існувала між ученицею й учителем, вимоги суспільних конвенансів.

Але це усвідомлення в Пляжука тривало менше секунди. За цю мить він усвідомив собі також, що його неласкава й щербата доля раптово не тільки привітно всміхнулася, а й щиро та тепло засміялася до нього, даючи йому змогу направити вчинену Насті кривду...

*

Дальша історія коротка. Поміж пасажирами корабля „Генерал Тейлор'', що від'їздив через чотири дні, Пляжука не було. Але не тому, що він відмовився від виїзду до Америки. Ні, він тільки, відклав свій виїзд до того часу, коли й Настя буде оформлена, щоб відбути подорож із своєю нареченою. Сталося це за два тижні. На чардаку корабля „Генерал Гавзі'', обіпершись об бар'єру, вони обоє востаннє дивилися на алею рибальської оселі й шумливі узбережні очерети, що були свідками їхнього щастя. Видима річ, що й Настя їхала вже не до Північної Дакоти...

ЗАКАРПАТСЬКА КАРТИННА ҐАЛЕРІЯ

В ужгородському замку міститься тепер Закарпатський краєзнавчий музей, а в цьому музеї розташована обласна картинна ґалерія. Тільки ж цікаво, що на першому місці в цій ґалерії, як це читаємо в „Радянській Україні" з 27 грудня 1952 року, стоять твори російських малярів (згадано Айвазовського, Остроухова, Маковського), на другому — українських (не згадано нікого) і на третьому — чужоземних (не згадано нікого).

М. ОСТРОГРАДСЬКИЙ — ВЕЛИКИЙ УКРАЇНСЬКИЙ УЧЕНИЙ

Питому вагу кожної нації вимірює те, що нація внесла до скарбниці людства. Авторитет і силу народу зміцнюють не лише великі полководці, а й великі мистці та вчені. Франція мала не лише великого Наполеона, а й великого Декарта і не менш великого А. Пуанкаре. Італія мала не тільки великого Гарібальді, а й великого Галілея і геніяльного Леонардо да Вінчі, Англія мала не тільки Кромвеля, а й Ньютона. І так далі.

На жаль, коли говорити про наш український народ, то доводиться відзначити той прикрий факт, що багатьох наших геніїв загарбали наші сусіди, а про деяких і ми самі забули.

До таких наших „загарбаних" сусідами, а нами забутих геніїв належить Микола Остроградський. Починаючи від 12 вересня 1951 року, коли було 150 років з дня його народження, большевики цілий рік галасували, що це „великий російський учений", що це „батько російських математиків" тощо. Навіть українські автори мусіли писати про нього як про російського вченого (А. С. Кованько, газета „Вільна Україна" з 26 серпня 1951 р., Львів; Б. В. Гнеденко, газета „Красная Звезда" з 23 листопада 1951 р.). На жаль, на еміґрації ніхто про цього українського ученого досі не писав, і наші люди його не знають.

Щоб хоч частково надолужити нашу провину супроти пам'яті великого математика, я й написав оцю свою скромну статтю, використавши приступні мені на чужині матеріяли.

Ми не маємо досить матеріялів, щоб докладно висвітлити дитячі роки Михайла Васильовича. Відомо лише, що М. В. народився 12 вересня 1801 року в родині українського дідича в с. Пашена, Кобиляцького повіту на Полтавщині. В цьому селі батько Михайла Васильовича мав невеликий маєток. В родині Остроградських завжди розмовляли українською мовою.

Восьмирічного М. В. віддали вчитися до Полтавської гімназії, поселивши його в пансіоні для бідних дворян. Наглядачем над пансіоном у той час був український поет І. П. Котляревський.

1816 року батько М. В. узяв його з гімназії, щоб віддати в один з ґвардійських полків у Петербурзі. Але по дорозі змінив свій намір і віддав свого сина Михайла до Харківського університету. На початку 1818 року молодий Остроградський жив на квартирі у А. Ф. Павловського, викладача математики Харківського університету. А. Ф. Павловський був талановитим ученим і мав широку ерудицію в математичних науках. У дружніх розмовах з молодим Остроградським Павловський викликав у нього інтерес до математичних наук, а пізніше — надзвичайне захоплення цими науками.

Другий, хто мав безперечний вплив на М. В., був професор математики Т. Ф. Осиповський (1765-1832). Він був блискучим лектором і захоплював своїх студентів викладами математичних дисциплін.

1818 року М. В. одержав атестат про закінчення університету. Після цього він прожив один рік у своєму маєтку, спочиваючи в рідному середовищі й серед української стихії.

1820 року Остроградський знову приїхав до Харкова, щоб при університеті удосконалити свої знання в галузі математики. Але через інтриґи професора філософії Дудровича на цей раз його не прийняли до університету. Тоді Остроградський вирішує поїхати до Франції, щоб там у Парижі поповнити свої знання.

Восени 1822 року він уже був у Парижі і тут з великою жадобою накинувся на науку. Його вчителями були такі знамениті професори College de France і Sorbonne, як Коші (1789—1857), Ляпляс (1749—1827), Пуасон (1781—1840), Фур'є (1768—1827), Ампер (1775—1836). Слава цих великих учених математиків у той час лунала по всьому світу і послухати їх або бодай побачити одного з цих наукових світил вважалося за щастя для тих, хто шукав справжнього знання.

Акад. Михайло Остроградський

1826 року М. В. подав до Паризької Академії наук свою першу самостійну наукову роботу „Memoire sur la propagation des ondes dans un bassin cylinrique" (Записка про поширення хвиль у циліндричному басейні). Це була така актуальна проблема в той час, що Паризька Академія наук оголосила була премію за її розв'язання. Над цією проблемою працювали уже перед Остроградським Ляпляс, Лаґранж та Коші, і ці ж учені ухвалили надрукувати й роботу Остроградського. Цією працею Остроградський показав, що він не лише засвоїв ті знання, які йому викладали, але що він став уже нарівні з своїми учителями і нарівні з тогочасним розвитком науки. Частина з колишніх його учителів стала його друзями. У своєму листі від 1856 року до секретаря Паризької Академії наук з приводу обрання його на члена цієї академії Остроградський, між іншим, згадує, що відомі математики Пуасон та Фур'є були його особистими друзями.

Остроградський прожив у Франції 6 років і повернувся знову на Україну 1828 р. уже відомим математиком. Цього ж року він виїхав до Петербургу, де одержав посаду професора математики в офіцерських клясах Морського кадетського корпусу. Через 2 роки (1830 р.) його запрошено викладати механіку й астрономію в офіцерських клясах Корпуса інженерів шляхів і сполучень. Ще через 2 роки (1832 р.) його запрошено на посаду професора Головного педагогічного інституту, а 1841 року він був призначений професором Головної артилерійської школи. Таким способом під його керівництвом відбувалася майже вся математична освіта в тодішньому Петербурзі, а вплив його педагогічних ідей відчувала вся Росія. Щоб уявити собі, який вплив мав М. В. на своїх слухачів, нам досить навести свідчення одного із його учнів, інженера Н. П. Петрова (1836—1920), який у своїх спогадах про М. В. говорить таке: ... „Він був видатним ученим і разом з тим володів дивним даром майстерного викладу в надзвичайно захоплюючій і живій формі не лише абстрактних, але, здавалося б, навіть сухих математичних понять. Ця майстерність і допомагала йому приготувати багато прекрасних викладачів математики. Тепер я часто згадую ті щасливі хвилини, коли завдяки його майстерному викладові, якась магічна сила невибавними рисами вписувала у моєму розумі нові й нові знання, завжди виставляючи і красу, і силу цих знань у таких формах, які вселяли нам віру в їхню могутність. Як все могутнє має притягальну силу, так і наука діяла на нас притягально, спонукуючи вивчати її глибше і служити їй, не сподіваючись іншої нагороди, крім свідомости високої чести бути її слугою. Ось такий добродійний вплив мало на мене те, що я мав щастя бути учнем Остроградського". (Промова Петрова на власному ювілеї).

З наведених рядків видно, який великий вплив мав М. В. на молоде покоління, що прагнуло набути знання.

Майже зразу по приїзді до Петербургу М. В. подав до Російської Академії наук три своїх наукових роботи:

„Про інтеґралю, що трапляється при обчисленні притягання сфероїдів", „Про визначені інтеґралі", „Завваги до теорії теплоти".

В останній своїй роботі Остроградський вивів формулу для перетворення інтеґралі, взятої по обсягові, в інтеґралю, взяту по поверхні. Ця формула така важлива, що вона увійшла у всі підручники математичної аналізи. Вона зветься формулою Гавса-Остроградського, дарма що цю формулу Остроградський опублікував 1828 року, а Ґавс лише 1841 року.

1928 року Остроградського обрано на адьюнкта Російської Академії наук, а 1930 року, коли йому було 29 років, його обрано на академіка цієї академії.

Крім Петербурзької Академії наук М. В. Остроградський був також членом Паризької Академії наук, членом Римської Академії наук, членом Туринської Академії наук і багатьох наукових товариств і організацій.

Остроградський був високий на зріст і мав гучний голос. Н. Е. Жуковський згадує, що „на іспитах Остроградському ставили два стільці, бо на одному він не вміщався. Його вигляд був просто грізний після того, як він утратив праве око. Це сталося від необережного вживання фосфорного сірника під час його другої подорожі до Франції (1831 р.). Він мав дуже міцне здоров'я і дуже рідко хворів. Як каже А. Н. Крилов, „міцності його організму позаздрив би навіть сам Тарас Бульба, бо навіть тодішній септичній хірургії і напівворожбитській медицині треба було чотири місяці, щоб покласти його в могилу". Помер М. В. 20 грудня 1861 року в м. Полтаві від нариву на спині або скоріше від тих хижих методів лікування, які до нього застосовувано.

Ми не маємо тут змоги докладно висвітлити наукову діяльність М. В. і розглянути серйозно його наукову спадщину, тому ми обмежимося лише коротким переліком основних його наукових праць. Для зручности огляду ці роботи можна розділити на 6 груп, а саме: 1. аналіза безконечно-малих — 13 робіт; 2. теоретична механіка — 12 робіт; 3. альґебра і теорія чисел — 5 робіт; 4. баталістика — 3 роботи; 5. математична фізика — 6 робіт; 6. теорія ймовірности — 3 роботи.

Згадаємо декілька фактів, що свідчать про значення його праць в історії математичних наук.

Фур'є перший з учених одержав диференційне рівняння поширення тепла в твердих тілах, а потім він почав складати диференційне рівняння поширення тепла в рідинах. Як говорив потім сам Фур'є, ця остання проблема була для нього дуже складною, і він ніяк не міг її розв'язати. Нарешті 1820 року Фур'є подав до Французької Академії наук результати своїх досліджень і разом з цим зробив виклик Ляплясові та Пуасонові, щоб вони теж розв'язали цю проблему. М. В. Остроградський, довідавшись пізніше про цей виклик, узявся теж до розв'язання проблеми Фур'є. 23 вересня 1829 року він подав розв'язку цієї задачі Фур'є до Російської Академії наук. Цього ж року Пуасон подав другу розв'язку цієї ж проблеми до Французької Академії наук. Він одержав не таке рішення, як одержав Остроградський. Через один рік Пуасон відмовився від свого рівняння як від помилкового і в своїй книзі „Аналітична механіка" вмістив доказ Остроградського. За три роки після смерти Фур'є, коли були надруковані його роботи в галузі теплопровідности і можна було з ними ознайомитись, то виявилось, що роботи Фур'є були помилкові. Тому тепер вважають, що й проблему поширення тепла в твердих тілах, і проблему поширення тепла в рідинах розв'язав Остроградський.

Також цікавий випадок трапився з теоремою Остроградського про обчислення варіяції

(Закінчення на 4-ій ст.)

М. Л-а

„ПАТЕТИЧНА СОНАТА" МИКОЛИ КУЛІША

(До 20-річчя загибелі драматурга)

Літературна діяльність М. Куліша припадає на роки 1924-1933. (В 1933 р. його заарештовано). За цей час написав він з десяток п'єс, оригінальних і змістом, і драматургічною технікою. Ці п'єси запевнили письменникові одне із перших місць в українській драматичній літературі.

У цій статті ми хочемо розглянути мало знану в нас його „Патетичну сонату".

Микола Куліш залюбки користується в своїх творах алегоріями. Не мало елементів алегорії і в „Патетичній сонаті". Передусім алегорична сама назва. „Патетична соната" — це, як відомо, музичний твір німецького композитора Бетговена. Її часто грає героїня Кулішевої драми — Марина. Цією музикою хоче вона висловити свої почування, що їх викликав подув революції, хоче передати зміст якоїсь нової сонати, такої ж патетичної, як соната Бетговена. Для підтвердження — маленький уривок з драми (картина 2 — розмова Марини з Андре):

Марина. А вгадайте, що мені ввижається від музики?

Андре. Таток?

Марина. Щось чудне й незрозуміле. Привид, сон, реальність, усе разом. Ніби темна й дика країна, і така ж пригноблена, що забула навіть про своє „вчора" і не зна, що буде з нею завтра. Сон. Два замки іржаві висять, печаті з орлами — білим, двоголовим. Замкнуто минуле, замкнуто прийдешнє. В тій країні дівчина самітня. Мріє і жде... І, знаєте, кого?

Андре. Кого?

Марина. Лицаря, що любить українські зорі.

Андре. Так?

Марина. День-у-день, ніч-у-ніч, щоб замки ті порозбивав і двері відчинив...

Андре. Дівчині?

Марина. Дівчині й країні.

Кулішева „Патетична соната" складається з сімох картин і так званого фіналу, в якому автор дає розв'язку акції і кладе, так би мовити, останні мазки на портрети головних дієвих осіб. Своєю будовою ця драма далека від тих, до яких ми звикли. Передусім не має вона виразного сюжету, це тільки низка картин революції, чи радше ґалерія портретів поодиноких дієвих осіб на тлі революції.

Місце дії — одне з провінціональних міст на Україні.

Дієві особи піднесені до ролі носіїв певних політичних ідей, до ролі заступників певних політичних середовищ чи рухів. Головна постать — це Марина. Зацитований вище уривок допомагає не тільки у вияснені назви твору, але и кидає яскраве світло на саму героїню. Вже з цих кількох Марининих фраз видно, що вона стоїть на позиціях абсолютної самостійности України. Докладніше виявляє вона своє політичне кредо в листі до Ілька (картина І):

„Дівчина самітна. Так. І жде. Кого, не знаю, але давно вже жде. У снах, у мріях, десь ніби в голубих віках, когось із-за Дніпра, чи то від трьох могил, од Жовтих Вод чи з Січі, ждала і жде. Кого? Можливо вас, поете милий. Напевно вас, якщо ви на коні і при зброї. Ні, цього не напишу, бо це вже ніби од програми. Хай буде більше од душі. Жде вас, милий, самітня дівчина. В країні вічного кохання. Ні! Це вийде, як у нього. В країні, де на дверях два замки іржаві висять, московський і польський... що тому оддасть і душу й тіло, хто замки позбиває..."

Єдиний і найпевніший шлях до самостійности (на Маринину думку) — власна зброя:

„Гей, гармат би нам та кулеметів, замість мрій, тату!" — говорить вона до батька. Іншим разом на батькове захоплення соціялізмом дає ще чіткішу відповідь (розмова Марини з батьком, карт. 4):

Ступай. Ні, я, мабуть, буду за соціялізм.

Марина. Себто?

Ступай. Принаймні по-українському звернувся: „збирайся на смерть", а не „готовся к смерті". Матрос! А генерал Пероцький скоріш собі смерть заподіє, ніж промовить слово українське. Ні, найкращий спільник той, хто мову нашу розуміє і по-вкраїнському говорить.

Марина. Найкращий спільник той, у кого зброя по-вкраїнському говорить!

Ступай. Одним словом — я за соціялізм!

Марина. Милий ти мій комік!

Ступай. За соціялізм, за вітри, нехай і північні, аби тільки вони видули, аби тільки вивіяли з наших козацьких степів...

Марина. Ну, кого, наприклад?

Ступай. Пероцьких, наприклад. Сам буду дути, вітрові помагати, отак, отак (дме).

Ступай-Ступаненко, безперечно, — український патріот, бажає вільної України, але шлях до волі у нього якийсь неясний. Він мрійник, а не реаліст. Ненавидить царську Росію, думаючи, що в режимі захований корінь лиха, а не в російському імперіялізмі взагалі, навіть соціялістичному. Коротко кажучи, Ступай-Ступаненко — це типовий заступник української інтелігенції того часу, вихованої на поступових ідеях, яка вірила, що рятунок для світу прийде з самого змісту визнаваних нею ідей.

Ступай-Ступаненко в розмові з Мариною зачепив Пероцького. Пероцький — росіянин, царський генерал, російський шовініст, що знає тільки одне: зберегти Російську імперію. Він знає, що для Росії не страшна сама революція. як така. Страшні для Росії самостійницькі змагання України. „Я не боюся революції" — говорить генерал. — „Одного лише боюся, щоб не розвалити фундаменту, на якому стояла Росія, — єдности й неподільности її. А не розвалять Ступай-Ступаненки, — Росія вистоїть і перестоїть яку завгодно революцію."

У Пероцького є два сини: Андре і Жоржик. Андре цікавіша для нас постать, Жоржик — менше. Андре — це зманерований аристократ, або — коли висловитись сильніше — духовий деґенерат. У постаті Андре Куліш показав ту частину російської аристократії, що бажала певних змін у державному ладі Росії, оновлення її державної суті.

Марина. Ви сказали — вітаємо революцію. За що?

Андре. Нам потрібніший тепер трикутний капелюх, ніж Мономахова шапка.

Марина згодом розказує про свої враження від музики. Андре, захоплений її словами, питає:

„Марін!.. Скажіть! Це лише мрії чи є до цього практичний шлях, реальна програма?

Марина. Це лиш мрія, музичний привид химерної дівчини. А втім — замість трикутного капелюха може ж бути гетьманська булава. Тоді це програма. На Україні. Ви заздалегідь формуєте загони вільного козацтва, я організую — це практичний шлях. Щось чудне і незрозуміле — правда?"

Марина мала на Андре такий великий вплив, що той погодився навіть взяти активну участь в українському визвольному русі. Та показалось, що його захоплення українською проблемою було поверхове, воно випливало з захоплення самою Мариною як жінкою. Коли прийшло до дії, у Андре ожив російський дух, дух „собирателя русских земель".

Перейдемо до середовища комуністів. З-між усіх дієвих осіб цього середовища на чоло висуваються дві: Лука й Ілько. Обидва — українці, молоді хлопці, товариші. Обидва захопи-

(Закінчення з 3 ст.)

кратних інтеґраль. Цю теорему він опублікував 1834 року в праці „Записка про обчислення варіяцій кратних інтеґраль". Англійський математик Тонґентер значно пізніше цю теорему вмістив у свою відому книгу „Історія проґресу варіяційного числення в XIX віці" і зазначив, що вона належить Остроградському, але, не зважаючи на це, Паризька Академія наук 1840 року об'явила премію тому, хто розв'яже проблему відшукання екстремума кратної інтеґралі, хоч цю проблему розв'язав Остроградський за 6 років до того у згаданій праці. Премія була присуджена французькому математикові Саррюсові, але пізніше виявилось, що в роботі Саррюса були помилки, і в доказах, і в висновках. І таких випадків чимало в історії наукової діяльности Остроградського.

Зупинимося коротко на питанні про українство М. В. Остроградського.

Ми мало знаємо про деталі з особистого і родинного життя М. В. (Це походить у першу чергу від того, що його наукові інтереси лежали в такій ділянці, де не було місця для виявлення своїх особистих почувань і поглядів). Але й з того, що нам відомо, довідуємося, що його улюбленим поетом був Т. Г. Шевченко. Ба більше: Тарас Шевченко і М. В. були щирими приятелями. Сам Шевченко у своєму щоденнику дуже тепло згадує про М. В. Остроградського. Так, наприклад, у щоденнику від 13 (25) квітня 1858 р. він пише: „Від М. Д. Старова ми з Семеном (Артемовським — Х. Р. поїхали до М. В. Остроградського. Великий математик прийняв мене в обійми, як земляка і як домочадця, що був довго в розлуці. Спасибі йому! Він з родиною їде на літо на Україну. Запросив би, каже, до себе й Семена, та боїться, що в Полтавській губернії не стане сала, щоб його прохарчувати".

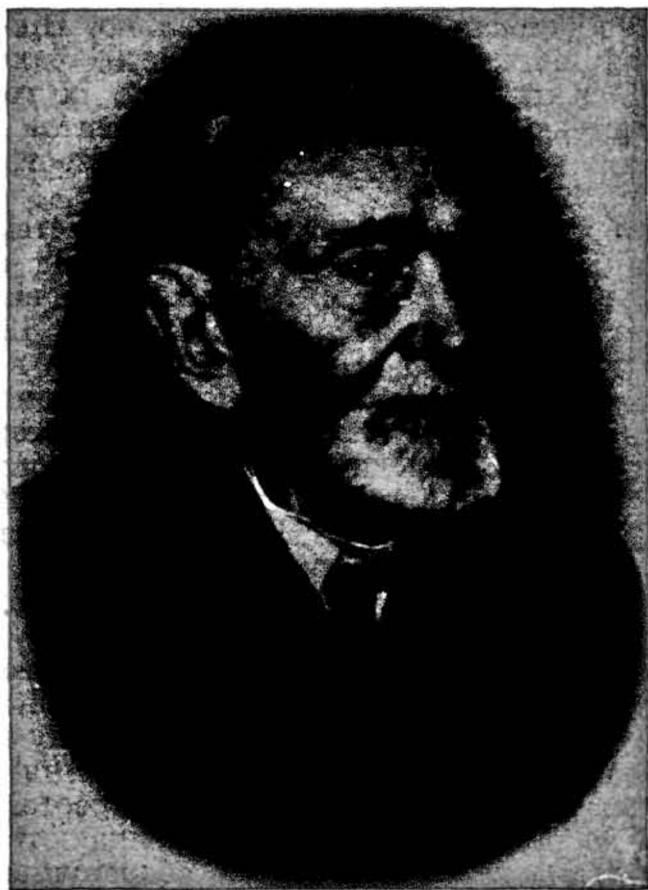
Раннє дитинство М. В. прожив у центрі України, в родині, де вживали виключно української мови, і тому він полюбив свою мову і, не зважаючи на те, що знав досконало декілька европейських мов, усе життя у своїх приватних розмовах уживав української мови. Навіть у Петербурзі, де він мусів читати лекції російською мовою, він часто до своїх лекцій уставляв українські слова, коли хотів підкреслити основну суть своєї думки.

Один із біографів М. В. (Б. В. Гнеденко, „Михаил Васильевич Остроградский", „Успехи Математических Наук", том VI, 1951 р., стр. 24) пише: „Майже кожне літо він проживав на рідній Полтавщині. Там він старався досхочу наговоритися українською мовою. Остроградський любив бути між людьми і під час свого перебування на селі постійно або їздив у гості сам, або закликав гостей до себе. Якщо він був у селі проти Нового Року, то любив згадувати милі йому ще з дитинства звичаї; лишав гостей, виходив під вікно своєї власної вітальні і гукав: „Благословіть щедрувати!" Далі співав знайому йому ще з дитинства колядку „Щедрик-ведрик, дайте вареник, грудочку кашки, кільце ковбаски, ще цього мало, дайте ще й сала!"

Він ніде і ніколи не зрікався свого українського походження і ніколи не цурався свого народу. Те, що М. В. ніколи не писав українською мовою, ні в якому разі не означає, що він не був українським ученим. Треба мати на увазі, що тоді, коли він жив і діяв, ще не було умов для вживання української мови в науці. Але якщо розглядати Остроградського з боку мови, то він був більше французом, ніж росіянином, бо величезна більшість його праць писана французькою мовою. А щоб це було ще ясніше, можна згадати такі факти з історії науки в різних народів: до часів Декарта (1596 р. — 1650 р.) ніхто з французьких учених не писав французькою мовою, до часів Галілея (1564 р. — 1642 р.) ніхто з італійських учених не писав італійською мовою, до часів Ньютона (1642 р. — 1727 р.) ніхто з англійських учених не писав англійською мовою. Всі ці вчені писали тоді латинською мовою. Але нікому й на думку не спаде казати, що Галілей не був італієць, Декарт не був француз, а Ньютон не був англієць. Тому й М. В. Остроградського ні в якому разі не можна зараховувати до „великих російських учених", бо таким він ніколи не був.

Х. Рябокінь (Університет Міннесоти)

АНТОНОВІ ДОЛЬНИЦЬКОМУ СТО РОКІВ

У січні цього року Антін Дольницький закінчив сто років свого життя.

Народився він 29. січня 1853 року в Корсові. Року 1871 закінчив гімназію у Львові і вступив після цього на правничий факультет університету.

За студентських часів був активним в „Академічному кружку", „Лихварі" та редактором студентського літературного журналу „Друг", що його співробітником в ранній період творчости був і Іван Франко. Антін Дольницький був першим редактором повісти Ів. Франка „Петрії і Довбущуки".

З Ів. Франком, М. Павликом та іншими визначними опісля діячами Антін Дольницький був у дружніх взаєминах. Займаючись літературними справами, пробував і він пера в літературній ділянці, написавши під псевдонімом Переплис кілька довших і коротших оповідань.

Відігравши визначну ролю в боротьбі галицьких українців за мову й правопис, став він одним із перших пропаґаторів літературної української мови.

Присвятившись праву, він був суддею в різних містах Галичини і в 1910 році був іменований радником двору, „гофратом", виявившись там одним із найздібніших правників. За часів української державности Антін Дольницький виконував важливу працю з доручення українського уряду в найвищих колах австро-угорської монархії.

Перейшовши на емеритуру (старечу пенсію), хоч на чужині, не переривав він зв'язку з українським громадянством, відвідуючи Західну Україну та листуючись із приватними особами, ріднею і науковими українськими інституціями.

Окрему увагу присвятив Антін Дольницький дослідам роду Дольницьких і цілої низки інших споріднених родів.

Доживши до ста років, хоч із ознаками похилого віку, Антін Дольницький не перестає цікавитися українським і загальносвітовим життям, виявляючи і надалі гострість розуму й силу духа. Живи ще довго, свідку багатьох подій в житті українського народу!

М. Д.

РОЗВИТОК ХЕМІЧНИХ ЗНАНЬ

Серед природничо-математичних наук, цієї основи й стрижня сучасної високорозвинутої техніки та матеріяльної культури на першому місці стоять дві науки — **хемія й фізика.** Їхнє значення не тільки в тому, що вони вчать нас розуміти, а великою мірою й контролювати явища світу, що серед нього ми живемо; крім того, вони проклали шлях для розвитку багатьох галузей знання.

Справді, тільки після великих відкриттів у ділянці фізики й хемії та їх застосування для дальшого підкорення природи починається буйний розвиток інших природознавчих наук. Так, знання **геології** не могло розвинутися як слід аж до часу, коли хемія зробила можливим визначати склад поодиноких мінералів, що складають нашарування земної кори. **Медицина** мала тільки мізерні успіхи в розумінні та поборюванні хворіб, **фармакологія** ж була повна забобонів і традиційних, часто зовсім безглуздих ліків, аж доки досліди хемічного обміну матеріялів у живому організмі не дали лікарям глибокого прозирання в дійсний перебіг життєвих процесів та доки хеміки не виявили нових хемічних сполук із лікувальними властивостями. Так само **біологія** до часу розвитку хемії обмежувалася майже виключно тільки описом поодиноких родів і видів тварин і рослин, і тільки в наслідок розвитку хемії біологи зрозуміли, які саме субстанції рослини дістають із землі та повітря або яким, наприклад, змінам підлягають харчові продукти, коли вони гниють чи хемічно перетворюються у харчовому тракті тварин.

Хемію вважають за науку відносно молоду. Але це тільки частково правда. Хоч за початок **теоретичної хемії** в її сучасному стані можемо вважати студії, досліди й відкриття учених середини XVIII віку, таких як Лявуазьє, Прістлі, Кавендіш та Ломоносов — початків **практичної хемії,** себто хемічного виробництва треба шукати ще в передісторичних часах. І справді: коли печерна людина навчилася піддержувати вогонь та ним користуватися, це було ніщо інше як перше застосування хемічного процесу — згоряння, на послуги людині. Коли згодом один із наших давніх пращурів кам'яної доби завважив, що певний рід „землі", огріваний сильно дерев'яним вугіллям, дає дивний, незвичайно твердий матеріял — це був не тільки початок використання металів і новий „милевий стовп" у розвитку нашої цивілізації, але й перший новий хемічний продукт, добутий експериментальним шляхом. Таким способом, часом завдяки щасливому випадкові, часом знову ж через свідоме спостереження якогось явища в природі, людина навчилася випалювати глину, виготовляти тканину з рослинних волокон та її зафарбовувати, гарбувати (чинити) шкіру, добувати різні метали й стоплювати їх, виробляти скло, порцеляну, а також — це сталося тисячу років тому — виробляти папір. Усі ці винаходи використовували хемічні перетворення одних матеріялів у другі, хоч їх і доконано без усякої допомоги хемічної теорії.

Без сумніву, люди цих часів намагалися зрозуміти **причину** усіх цих дивних явищ у перетворюванні сировини на вжиткові продукти. Різні філософи по-різному намагалися пояснити світ та всі його явища. Гідне уваги те, що деякі з цих старовинних мислителів прийшли до висновків, близьких до сучасних наукових поглядів. Так, грецький філософ Емпедокл, що жив у п'ятому столітті до Христа, навчав, що існують чотири **основні елементи** (первні), що з них складаються усі речі в світі. Приблизно тоді ж таки інший грецький філософ Демокрит доказував, що всі матеріяльні речі складаються із дуже малих, неподільних та незнищенних частинок, що перебувають у постійному русі — із **атомів.** І хоч тепер хемія знає не чотири, а з сотню основних хемічних елементів, а неподільні атоми Демокрита фізики розбили на ще менші складові частини, — проте подиву гідна збіжність сучасних концепцій елементів і атомів із цими здогадами великих людей з-перед двох тисяч років.

Але самими філософськими роздумуваннями не можна було розв'язати таємниць будови матерії та її перетворень. І тому перші дійсні успіхи хемічної теорії та перші твердо встановлені факти здобуто щойно тоді, коли вчені прийшли до переконання, що тільки експерименти, точно контрольовані досліди можуть вияснити натуральні явища й закони і дати підставу для теоретичних міркувань. Це сталося, як уже сказано, щойно у XVIII віці, головно ж у другій його половині. Це був початок „нової хемії" у противагу до чисто філософських спекуляцій стародавніх часів та містичної й шарлатанської **альхемії** Середніх віків, що її змістом було фанатичне намагання перетворити дешеві метали в золото. Невсипуща праця нових дослідників нагромаджувала щодалі більше хемічних фактів. Для їх виснення творено нові теорії, доповнювано і виправлювано давніші. Через п'ятдесят років після появи клясичної праці Лявуазьє про склад повітря, вже не тільки нова атомова теорія побудови матерії була скристалізована та удокументована і не тільки відкрито десятки нових елементів і нових хемічних сполук, але вже хеміки почали працю над ділянкою, що спершу видавалася безнадійно скомплікована, а саме над складом і побудовою органічних речовин, себто речовин, що з них побудовані живі організми — тварини й рослини.

І тут теж зроблено дуже багато за розмірно короткий час. В 1828 році німецький хемік Велер успішно дав першу синтезу, що її його сучасники вважали за неможливу до здійснення, а саме: із неорганічних, мінеральних складників він синтезував сечовину — хемічну сполуку, що її до цього часу добували виключно із органічних джерел. Це був початок нової галузі хемії — **органічної хемії,** що незабаром переросла усі інші. За доказ цього хай буде факт, що за 125 років після цієї першої органічної синтези синтезовано близько півмільйона. Це число (тут враховано тільки сполуки, описані в хемічній літературі) зростає із кожним роком і на багато перевищує скількість знаних неорганічних, мінеральних сполук. Багато із цих нових органічних хемічних сполук зовсім не трапляються в природі. Їх створили хеміки в дослідних лябораторіях із простіших сполук або, кажучи образно, вони збудовані із цеглин, що їх дає природа.

Крім практичного застосування, ці сполуки стали тривалим здобутком для людської думки й розуму, і вони допомочуть не тільки **пізнавати** природу та використовувати наявні земні багатства, а й **доповнювати** природу новими корисними матеріялами.

Імпозантний розвиток хемії за останні два сторіччя не міг залишитися без впливу на індустрію, а через неї й на життя людини в промислових країнах. Нові хемічні процеси, нові сполуки, нові матеріяли знайшли широке застосування у фабричному виробництві, в аґротехніці, в медицині та в щоденному житті мільйонів людей. Вони великою мірою сприяли й далі спріяють — піднесенню життєвого рівня сучасної людини.

Інж. А. Вовк

лись комунізмом. Та є між ними й велика різниця, яка іноді виростає до величини духової прірви. Лука — безкритичний визнавець комунізму і вірний пес большевицької революції до самого кінця. Натомість Ілька намагався автор зробити заступником тієї частини українських комуністів, що зрозуміли большевицьку облуду, а зрозумівши її, „пересідали на коня", з комуністичного на національного українського. Може, портрет Ілька вийшов трохи невиразний, але що така була авторова тенденція — це певне. Зміна світогляду в Ілька відбувалась знову ж таки під впливом Марини.

Кінчаючи, скажемо, що „Патетична соната" — це дзеркало большевицької революції й большевизму в цілому. Була вона поставлена в ленінградському і московському театрах. Української сцени не бачила. Вперше п'єса була видана друком у Львові 1943 р.

Мимоволі спадає на думку час Миколи Гоголя. Коли в театрі йшов його „Ревізор", близько поставлені до царя Миколи особи вимагали, щоб цар заборонив ставити цю комідію. Цар відповів, що нічого сердитись на дзеркало, коли морда „крива" . . . Сталін не захотів себе оглядати в дзеркалі. Він розсердився на дзеркало і не тільки розбив його, але велів знищити й самого автора.

ТЕЛЕФОНОМ ПЕРЕДАЮТЬ БИТТЯ СЕРЦЯ

(л) Медична школа при Небраському університеті повідомляє, що їй вдалася спроба передавати телефонними дротами биття серця хворої людини на віддаль ста миль. Цей винахід буде корисний сільським і маломіcтечковим лікарям, які зможуть радитися в серцевих недугах із спеціялістами в великих містах, передаючи електрокардіограми на дальшу віддаль.

ПАМ'ЯТІ ПРОФ. ВАСИЛЯ ЛОРЧЕНКА

21 листопада 1952 року в Нью-Йорку на 76 році життя загинув трагічною смертю проф. Василь Іванович Лорченко. Я знав покійного з нашої спільної діяльности в Українськім народнім університеті в Гайденав.

Познайомився я з цим новим еміґрантом наприкінці 1945 р., коли в Гайденав засновано Український народній університет з трьома факультетами (українознавчим, сільськогосподарчим і технічним). Постійним ректором університету був професор київських вищих шкіл (катедра фізики) Василь Іванович Лорченко, проректором — Сергій Севастіянович Молчанівський, професор хемії. Обидва адміністратори так зуміли поставити університет, що він в найліпші роки свого існування нараховував біля 800 слухачів. Довший час був В. І. Лорченко не тільки викладачем, але й директором Гайденавської гімназії.

Я мав особливе почуття пошани до Василя Івановича Лорченка. Я бачив перед собою людину, якій було понад сімдесят років і яка, не зважаючи на це, не поспішала до пенсій, рент тощо (яких, звичайно, й не було), але, повна молодечого запалу, працювала на освітньому секторові так, як рідко хто з молодшої ґенерації. Василь Іванович був не тільки дослідником (він дав чимало праць з фізики), а й педагогом з природи і навчав у своїх лекціях студентів народнього університету й гімназії в Гайденав з тим замилуванням, яке захоплює й розбуджує інтерес студента до предмета. Він не належав до тих, що брали студента „м'яко", а, вимагаючи багато від себе, вимагав багато й від студентів.

Ця кипуча педагогічна праця, що забирала йому іноді добрих 8—10 годин денно, сполучена з адміністративними справами та зрештою потребами власного господарства (принести води, нарубати дрів, одержати щось із приділу), здавалося б, мусіла б була цілком виповнити день старої людини. Але Василь Іванович був людиною якоїсь особливої міці. Він був всебічно освічений, знав чужі мови, музику, і сам добре грав на віольончелі. Як я спостеріг, він ніколи не обмежувався рямками своєї спеціяльности і до всього мав живий інтерес, починаючи від питань літератури і кінчаючи історією. І цьому інтересові він міг віддати тільки заслужений вечірній спокій, і робив це так просто, так само зрозуміло, неначе так воно й мало бути.

Я не жив у таборі і приїжджав тільки врядигоди на виклади. Їхав у Гайденав з якимсь особливим почуттям, ніби їду до своїх, десь на Україні. Приїхавши, шукав або Василя Івановича або Сергія Севастяновича, і ми разом укладали розпис моїх викладів. Вони відбувалися звичайно увечорі, іноді о 7—8 годині вечора, щоб дати можливість зацікавленим слухачам покінчити свої справи й побути на лекціях. Мої лекції не притягували широкої авдиторії, не були, як то кажуть, масовими, але мали на меті дати найновіше на полі історії України гайденавській інтеліґенції. І, дійсно, гайденавська інтеліґенція була моїм постійним слухачем, і її інтерес особливо оживлявся, коли в доповіді стара українська проблематика виразно поєднувалася з новою, наших часів.

Я не пригадую викладу, коли б на цих лекціях не було Василя Івановича. Завжди сидів він поруч своєї дружини, а разом з ними Сергій Севастіянович Молчанівський і його дружина (її фах — історія) і інші заприязнені й зацікавлені слухачі.

Іноді (коли поверталися гуртом додому) зав'язувалася ще коротка дискусія, подавалися інформації, ставилися запитання тощо.

Кілька років приїжджав я й до Гайденав (аж поки хвороба не звалила мене з ніг, та й сам Гайденавський університет почав поволі обмежувати свою діяльність) і все зустрічав того ж самого енерґійного, невгамовного Василя Івановича, що для нього праця була якимсь самозрозумілим елементом життя. Жив він якийсь час поза самим табором, серед сербів, де була невеличка українська колонія, і я, побувавши в канцелярії, йшов туди, їв прекрасний український борщ, і починалися — якщо був час — довгі розмови на теми і світового, і таборового характеру. Жалко, жалко, що Василь Іванович не залишив споминів (а може, таки дещо написав!?) про свою педагогічну діяльність у Києві за совєтських часів. Було в цій діяльності багато інтересного, були „кризи", що ставили Василя Івановича в дуже небезпечне становище і з яких щастило виходити тільки завдяки його популярності. Бо коли б Василь Іванович не був такий популярний педагог у Києві, бозна в які краї запроторив би його совєтський уряд.

Учні Василя Івановича добре зуміли оцінити здібності його як педагога-фізика і, виходячи з університету в життя з солідною фізикальною ерудицією, розносили „славу" хоч і „старого", але знаючого професора. Доводилося Василеві Івановичу робити ревізії середніх шкіл, і тут самі вже совєтські викладачі йшли до Василя Івановича не так з „упокорою", як питалися порад щодо темних місць фізики. І ці поради Василь Іванович охоче давав, і не одне таке пояснення було для затурканого викладача фізики свого роду „об'явленням Божим". Або зустрічі з специфічним типом совєтського спекулянта від науки, включно до університетського професора, що насправді нічого не знає, але про все говорить, а своїх студентів залишає без основних знань з дисципліни!

Нехай же пам'ять про нього зберігається в історії української науки і школи!

Б. Крупницький

„ЧАС УБИВЦЬ"

Ґодфрей Бланден. „Час убивць". Роман. В-во Ліппінґтон і Сп. Філадельфія — Нью-Йорк. 1952. 375 стор.

Роман „Час убивць" цікавий для українського читача тим, що його події розгортаються на Україні за німецької окупації, в 1943 році. Початок роману припадає на перший день вступу німців у Харків, а кінець — перші дні повернення червоної армії. Поміж цими датами автор розповідає про долю харків'ян, затиснених кліщами тоталітарних систем.

Учителька Маруся Селова віддана своїй праці й обов'язку рятувати дітей, залишених під її опіку. Школа зазнає різних струсів і катастроф. Спочатку розростається коштом безпритульних (дітей жидів та членів партії, що їх порозстрілювали німці), терпить голод, холод . . . Приходять есесівці по жидівських дітей, школа під загрозою репресії за большевицькі підручники, з-поміж цих дітей вербують собі шпигів, підпілля червоних організує тут провокації, щоб навести на школу нову розправу, нарешті, при відступі, німці частину дітей вистріляли. Все це Маруся стоїчно переносить в ім'я свого обов'язку та любови до дітей. Приходять червоні — і на останній сторінці бачимо Марусю, ведену на розстріл, яко „ворога народу", — обпльовану й героїчну.

Це основний кістяк роману, але є ще багато інших ліній. Одну з них веде доктор Карандаш, воєнний кореспондент при головному каті, оберґрупенфюрерові Равхові, а в минулому старий підпільник, українець, еміґрант. Д-р Карандаш особа вельми законспірована. Спочатку він шукає зв'язків з українською інтеліґенцією, потім з большевицьким підпіллям, а на зборах наловлених чоловіків під охороною есесівців, примушений виступити, викидає гасло: „А як одержите зброю, то йдіть у ліс!" Але все це якось сходить, і він відступає разом із німцями, так нічого путнього й не зробивши. В цілому роля його зводиться до ролі резонера, що критикує бачене, та фабульного зв'язку всіх порізнених картин із різних середовищ. Є ще в романі колишній друг д-ра Карандаша проф. Шевченко, колись активний український діяч, а тепер дивак, або вірніше, у захисній масці дивака. Колишній німецький комуніст, що прийшов будувати комунізм, був у совєтському концтаборі, а німці зробили його есесівцем, він божеволіє, й українські партизани розривають його межи двох дерев. Партизани, молодь, підпільний актив — всім цим керує, бере під свою оруду компартія. Підпільний актив провокує репресії на школу, на селян — щоб ще збільшити нестерпність німецької окупації. Все це робиться обдумано, холодно й жорстоко, без жалю до своїх же людей, за догмою партії, маніякально. Німецька методичність, муштрована точність, фаховість у здійсненні масових убивств, що їх головні фашистські кати розуміють як початок поголовного винищення людности „східнього простору".

Зображення двох тоталітарних систем, які в кінцевій меті не різняться одна від одної, удалось авторові не тільки тому, що він сам був свідком подій (Ґодфрей Бланден 1943-го року входив разом із червоною армією в Харків як американський воєнний кореспондент), бачив Україну на власні очі. Як майстер, він протиставляє цим двом ґіґантським машинам нищення прості й добрі людські душі. Живих українських людей, які йдуть за покликом свого серця, своєї природженої доброти. Така Маруся, така повія Олімпія, що підгодовує школу своїми заробітками, такий „дід" Шевченко, що його так люблять діти за його казки . . . Така навіть маніякальна партійка Лідія Артемова, в якій бездушну партійну догму перемагає людська добрість та бажання самопожертви. І в величних рямцях цієї простої людської доброти ще страшніше виглядають мармизи підпільного слідчого й оберґрупенфюрера Равха. В цьому головна сила роману.

Однак, автор не подав української, „третьої" сили, що прийшла до життя, волі й дії в ті катастрофічні часи, і з цього погляду роман подає не правдивий образ України та Харкова. Правда, на початку твору є історична довідка про боротьбу України за свою незалежність, — але де в романі та українська суспільність, яка щодня організовувала всі галузі культурного, господарчого та суспільного життя міста? Цього в романі нема. Є в романі чудернацький персонаж — гетьман Горопадский, який увесь час перебуває в Харкові. Цей ніби то має репрезентувати українську буржуазію, що прагне реставрації. Є — епізодично — бурґомістр міста, в його уста автор вклав лише одну репліку: „Скільки долярів можу я заспекулювати за ті наспекульовані гроші, що віддувають мою кишеню?" Оце й усе те, що почув автор від совєтських політруків. Національне питання тільки частково поставлене в романі, хоч автор всією душею з тим народом, якого він бачив власними очима, якого хотів щиро полюбити та зрозуміти.

Ця ж необізнаність виявилася й у назвах. Харків скрізь у нього написаний за українською вимовою (не Харьков), але от: „Красная" (готель), „Сумская", „Садово-Куліковская", „Подворкі", „Сєлова" (дочка українського селянина) тощо.

Роман здобув високі оцінки американської критики, в одній із них автора хвалять за знання „російської психології". З цього видно, що до американського читача цей твір не дійшов як твір про Україну.

Д. Г—а

З НЕДРУКОВАНИХ ПОЕЗІЙ О. ОЛЕСЯ

*

— Яка ти чарівна! Незрівняна в розкошах!
Перлина з моря, діямант . . .
Але я бідний еміґрант,
А справа тут, здається, в грошах.

О, поцілуй мене трояндами-устами, —
І обернусь я в солов'я,
І пісня сяюча моя
Поллється сміхом і сльозами.

— Я розумію все . . . усі потреби шлунку,
І просить каші чобіт твій,
Але й мене ти зрозумій:
Я ж не наймся з поцілунку.

В ХВИЛИНИ РОЗПУКИ

Ах, як вставати неприємно,
Коли дзвенить-тріщить дзвінок,
Коли за вікнами ще темно,
Коли у виході лайок
Хапаєш перший черевик,
Щоб той, хто будить, в дверях зник.

Чи й нам, „будителям", не краще,
Коли ще поночі, лягти,
Коли ще спить народ ледащий
Без мрій, без прагнень, без мети? . .

Нехай уже скінчить свій сон,
Щоб знов не бігти за кордон.

21. XII. 22 р.

О. Генрі

ПРОВОКАЦІЯ

(Гумореска)

— Він мене вдарив перший...

— Він мене спровокував, пане...

— Я цього мурина й пальцем не торкнув би, якби він не огрів мене стільцем...

Це були два мурини в Гавстону, що їх судовий слідчий сповідав за бійку.

— Навіщо ти вдарив цього чоловіка стільцем? — запитав слідчий одного з них.

— Я грав на губній гармонійці, пане, на балі Товариства сімох безгрішних синів одинадцятьох непорочних дівиць, а Сам Гобсон, той грав на гітарі, щоб мурини мали до чого танцювати. А оцей нахаба, що я його вдарив стільцем і собі здумав заграти на гармонійці... Але він не вміє...

— Брешеш, я вмію...

— Тихо будь! — гримнув слідчий на того, що перебивав. — А ти говори далі...

— Отже, я граю... Аж підходить оцей собака... що я його вдарив... А йому було заздро, що я граю, і він був лютий, що комітет мене вибрав за музику, а не його... Тож я граю, а цей поганець підходить до мене близенько та й каже: „А кавуни вже, мабуть, поспіють цього місяця". А я собі граю. „А що, — каже він далі, — якби ти оце мав рябого кавунця, червоного, соковитого, з чорненьким насінням"... А я собі граю. А він невгаває: „Ти б того кавуна об каменюку — г-гах! А тоді виломив би з нього добрий кусень, оглянувся б, чи хто не надходить"... А я собі граю. А він править своє: „Хапнув би на ввесь рот соковитої душі, а сік би так і потік по руках, по підборіддю. А в роті тобі було б солодко-солодко"... Від цього потекла в мене слина так, що залила гармонійку, і я не міг далі грати. А комітет гукає: „Що сталося?" Тоді я як не вхоплю стільця та як не заїду ним по плечах оцього поганця... Бо ви ж самі, пане, знаєте, які чудові кавуни ростуть на наших пісках"...

— Женіть обох утришия! — наказав слідчий поліцаям. — І хто там далі?..

Переклав з англ. **Ю. Балко**

ПОМЕР ДРАМАТУРГ ІВАН КОЧЕРГА

20 грудня 1952 року на 72 році життя помер у Києві видатний український драматург Іван Кочерга. Іван Кочерга народився 1881 року на Чернігівщині. Свою літературну діяльність він почав 1911 року, але фактично увійшов у літературу в 20-их роках, коли по театрах України з великим успіхом пройшла його цікава історична комедія „Фея гіркого мигдалю". Взагалі він написав понад 20 п'єс, серед них найкращі ті, що їх він писав незалежно від пізнішого совєтського терору. До таких можна залічити, крім згаданої комедії, ще „Свіччине весілля", „Перлове жорно". Але вже п'єса „Майстрі часу", що була премійована на всесоюзному конкурсі 1933 року, відбиває урядові настави, хоч з боку техніки побудована цікаво. Всі інші п'єси уже цілком „казенні" — „Підеш — не вернешся", „Ярослав Мудрий" і інші. Про п'єсу „Ярослав Мудрий" у нас свого часу була вміщена стаття д-ра Л. Луцева, і читачі можуть скласти собі про неї уявлення, зокрема довідатись про те, що образ Ярослава Мудрого скидається в цій п'єсі на Сталіна. За такі п'єси Кочергу й було нагороджено різними орденами. За це ж таки його вшановано й по смерті — поховано на державний кошт, а вдові дано одноразову допомогу в сумі 10 тисяч карбованців і „закріплено" за нею дотеперішнє мешкання.

Майбутні покоління українського народу оцінять у спадщині І. Кочерги те, що він написав без оглядання на совєтські органи безпеки.

Ч.

Просимо авторів надсилати тільки недруковані твори та не надсилати рукописів одночасно до нас і до інших редакцій, бо це знецінює і наше, і ті інші видання!

„АРАКЧЄЄВСЬКИЙ РЕЖИМ" В УКРАЇНСЬКОМУ МОВОЗНАВСТВІ

Не зважаючи на проголошену в „відомих" статтях самого Сталіна ліквідацію „аракчєєвського режиму" в совєтському мовознавстві, на Україні цей режим лютує далі. Яскравий його вияв — стаття землячка Г. Лук'яненка „Книжка, що потребує ґрунтовного перероблення" надрукована в „Радянській Україні" з 27 грудня 1952 р. У цій статті Лук'яненко розглядає нову працю з української синтакси — „Нариси з української фразеології" (з російсько-українськими паралелями) І. Г. Чередниченка (частина перша, прийменникові конструкції, Київ, 1952 р.). Цікаво, що Лук'яненко й цю статтю почав згадкою про боротьбу з „аракчєєвським режимом", але потім зразу ж по-аракчєєвському накинувся на науковця, що відважився скористуватися „ліквідацією" не чого як аракчєєвщини. Передусім він відзначив, що фразеологія — це та галузь, „де особливо запопадливо „попрацювали" (лапки Лук'яненкові) в минулому українські буржуазні націоналісти, намагаючись спотворити українську мову і віддалити її від братньої російської мови". Як бачимо, це та пісня, що її ми чули до ліквідації „аракчєєвщини", не зникла вона й після „ліквідації". Далі Лук'яненко виписує наставу щодо завдань сучасного українського мовознавства, згідно з якою „в такій роботі повинно бути якнайповніше використане багатство форм літературної мови нашого часу з врахуванням більшої чи меншої вживаности тих чи інших слів." І ще: „Цілком зрозуміло, що ця робота повинна сприяти остаточному очищенню української літературної мови від архаїзмів, штучних, нежиттєвих зворотів і збагачування її новими елементами, які породжені життям, надхненною (? В. Ч.) працею і здобутками радянських людей". Але ми знаємо, які це „здобутки" в умовах русифікаційного терору! Тож, навіть не читавши Чередниченкової книжки, можна сказати, що Лук'яненкові не сподобається. Але в статті наведено й конкретні приклади того, що йому не подобається. Так, у „Нарисах" подано тільки „за редакцією", а треба, щоб було „під редакцією", тобто так, як у „братній мові"; у „Нарисі" сказано „висхідною лінією", а треба „по висхідній лінії", тобто знов так, як у „братній мові". І так далі. А тимчасом Чередниченків підручник, справді, дає цікаве унормування прийменникових конструкцій, що в українських відповідниках не раз виступають як безприйменникові. Так, наприклад, крім отого „висхідною лінією", він подав для російського „в общем итоге" дуже вдалий український відповідник „загальним підсумком", відповідно до російського „в большей степени" дає українське „більшою мірою".

Взагалі кажучи, якщо автор цих „Нарисів" той, що й ми його знали (бо тут могла б бути тільки збіжність імени й прізвища), то це такий кваліфікований мовознавець, що, справді, міг дати працю тільки доброї якости. І буде дуже шкода, як і його цим разом знищать. Бож совєтський „аракчєєвський режим" у мовознавстві так само кровожерний, як і в усіх інших царинах політичного, громадського й науково-культурного життя.

Але будемо надіятись на те, що Лук'яненко покищо вимагає тільки „ґрунтовного перероблення" підручника, тобто тільки знищення цінної праці, а не її автора.

В. Ч—о.

250,000 НЕРВОВИХ СОБАК

(л) В місті Лос-Анджелес живуть 700,000 собак. З того 250,000 цих тварин — нервові. Так повідомляє про це Товариство боротьби з жорстокістю в поводженні з тваринами, яке найняло було окремого психолога, що досліджує навіть стан нервовости собак. Психолог Берт Турнквіст, твердить, що собаки в чотири рази вразливіші від людини на міський шум і галас. Товариство задумує заснувати клініку для нервових собак. Психолог гадає, що треба б тут застосувати так зване „кінське" лікування. В клініці собака повинен призвичаїтися до такого галасу, щоб галас дітей і стріляння хлопців із пістолів не робили на неї жадного враження.

НОВІ ВИДАННЯ

„ФІЛАТЕЛІСТ", орган українських філателістів. Рік II, липень—вересень, 1952 р., ч. 3 (8), Нью-Йорк. 27 стор. 2 таблиці ілюстрацій.

Це чергове число „Філателіста" під редакцією д-ра Євгена Котика хоч вийшло теж із запізненням, але видно редакція поспішає догнати час, бо, як відомо, наступне число вже в друку. Ч. 3 має багатий зміст. Цікаву історичну розвідку дав д-р Дмитро Бучинський — „Передісторичний час поштової марки". До неї можна додати інформацію, що численні й цікаві матеріяли з історії української пошти є в різних наукових російських виданнях з історії пошти й філателії. Далі відзначаємо статті: В. С. — „Сороккліття літунської марки"; Євген В. Бачинський — „Релігійні мотиви на марках світу" (розвідка потребує доповнень); С. Шрамченко — „Українські фантастичні марки Бахмуту 1918 р."; Я. Петеш — „Чергова виставка українських поштових марок у Філадельфії"; С. Шрамченко — „Виставка марок Американського Філат. т-ва у Філадельфії"; Мирон Р. Михайлів — „На маргінесі І звич. заг. зборів СУФ". У числі читаємо також про ділові справи СУФ, нові видання марок і бібліографія.

"Ukraine Philatelisten Verband-Mitgliederliste" Gueltig ab 1. Juli 1952. i "UPV Rundschreiben Nr. 51. Hamburg.

Це німецьке філат. т-во від 1919 року спричинилося до розквіту української філателії, видало новий список 65 членів т-ва, серед яких багато добрих знавців української марки, як д-р П. Зайхтер (голова), В. Тойбер, О. Петерс, А. Штоман і інші, і 12 членів-українців.

В ч. 51, на обгортці якого поміщений тризуб типу „Катеринослав II", є цікаві нові відомості з української філателії і про нав'язання зв'язку з "Royal British Society of Russian Philately", London, яке, не дивлячись на свою назву, поміщає багацько матеріялу про українську філателію, підкреслюючи самостійність України, як і інших новоповсталих держав на теренах колишньої російської імперії.

Калинові ягідки. Батьки дітям. Ч. 1/1953. Стрий-Нью-Йорк-Омага-Клевланд. Стор. 56. Вибито 750 примірників на циклостилі.

„Калинові ягідки" — збірка оповідань, віршів і спогадів для дітей і доростаючої молоді. В цьому випускові подано ще й пам'ятні дати з історії України та коляди. Деякі тексти ілюстровані, напр., Л. Ерденбергер: „Ялинка", „З ловецьких пригод вуйків Ведмедя і Крокодила" й інші.

Як і попередні видання „Калинових ягідок", так і це вийшло заходами куреня пластунів-сеньйорів „Червона Калина". Воно віддзеркалює прагнення пластунів вдержати традиції України на еміграції серед молодого покоління, й тому треба його розглядати як позитивне явище. Краще воно було б, якби його видавати не на циклостилі, а звичайним друком.

К. А. Л-мик

E. Smith. Personal Names. A bibliography. New York Public Library. 1952. Стор. 226.

Американське назвознавство, як наука, починається, власне, з цієї книги. Вона подає підсумок усіх дотеперішніх праць, статтей, заміток, рецензій тощо на тему особового назовництва в США. Автор цієї бібліографічної книги, Елсдон Сміт — теперішній президент новоствореного Американського назвознавчого товариства, обраний у Бостоні 27 грудня 1952 р. Він зібрав у цій важливій праці-довідникові 3415 назв ономастичних праць, що їх можна знайти в американських бібліотеках. При кожній позиції він подає коротку характеристику наукової вартости публікації та місце, де вона є (звичайно, більші американські бібліотеки). Хоч із слов'янських назвознавчих праць названі польські, російські, чеські, сербохорватські й ін., але українських немає. Дещо про українські назви й прізвища можна довідатися з праць про „російські" назви, зокрема, напр., про грецькі ймення в „російському" одягу, про транслітерацію „російських" прізвищ тощо. Та це вже не вина автора бібліографії, а поодиноких авторів статтей, що називають усе на сході Европи „російським".

Сама праця — незвичайно важливий здобуток американського назвознавства, антропонімії. Видала її Публічна бібліотека в Нью-Йорку й цим допомогла зробити перший великий ступінь уперед у розвитку американської ономастики.

Яр. Рудницький

СВОБОДА SVOBODA
Український щоденник UKRAINIAN DAILY
НЕДІЛЬНЕ ВИДАННЯ
Редагує Колегія

РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ:
"SVOBODA"
81-83 GRAND STREET, JERSEY CITY 3, N. J.
Телефони: BErgen 4-0237 і BErgen 4-0807

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ
НА ТИЖНЕВИК „СВОБОДИ"

На рік у ЗДА	$3.75
На пів року в ЗДА	$2.00
На рік у Канаді	$4.25
На пів року у Канаді	$2.25

Переплату надсилати на адресу:
"SVOBODA", P. O. Box 346
Jersey City 3, N. J., U. S. A.

Ukrainian newspaper published daily except holidays by the Ukrainian National Association, Inc., at 81-83 Grand St., Jersey City, N. J. Reentry as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J., 1911, under the Act of March 8, 1879. Pending. Accepted for mailing at special rate of postage provided for Section 1130 of Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

ХРОНІКА КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ

МИСТЕЦЬКА ЧАСТИНА НЬЮ-ЙОРКСЬКОЇ МАНІФЕСТАЦІЇ З НАГОДИ 35-РІЧЧЯ ПРОГОЛОШЕННЯ УНР.

25. січня ц. р. в Нью-Йорку відбулася маніфестація нью-йоркських українців з нагоди проголошення Української Народньої Республіки. У мистецькій частині цієї маніфестації виступали оперовий співак Михайло Мінський, Вадим Кіпа (фортепіянове сольо) та співачка Віра Цебенко. Американський гімн напочатку і „Живи, Україно!", „Вставай, народе!" та „Ще не вмерла Україна" наприкінці виконав церковний хор під орудою дириґента В. Завітневича.

Звернула на себе увагу нова пісня М. Фоменка на слова загальновідомої тепер поезії В. Сосюри „Любіть Україну". Співак Мінський виконав її з надвичайною експресією, вклавши в неї всю силу свого прекрасного голосу. Як звичайно, був на висоті свого мистецького хисту й В. Кіпа, хоч на такому національному святі хотілося б почути твори українських композиторів, а він грав Шопена.

НОВИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ГУМОРИСТИЧНО-САТИРИЧНИЙ МІСЯЧНИК

Очевидячки, арґентінське повітря настроює наших земляків на веселий лад, бо там оце заходились видавати вже другий сатирично-гумористичний журнал під назвою „Аркан" (перший там був і є журнал „Мітла"). Технічно журнал зроблений добре, з добрими двокольоровими ілюстраціями (на жаль, ми не знайшли прізвища ілюстратора). Правда, тематика гуморесок і ілюстрацій в окремих випадках не зовсім актуальна (напр., польські генерали на четвертій сторінці), а фото на сторінці десятій непристойне. Зате можна відзначити блискучий зразок літературного гумору на сторінці сьомій — „Ноктюрн" Хведосія Чички. Будемо сподіватися, що нове веселе видання не спиниться на першому числі, а буде рости й удосконалюватися.

ВИЙШЛА З ДРУКУ ЗБІРКА ПОЕЗІЙ Л. ПОЛТАВИ

У паризькому видавництві „Українець—Час" вийшла третя збірка поезій Л. Полтави „Українські баляди". Оформив книжку Р. Лісовський. До збірки додано портрет Л. Полтави роботи А. Сологуба. Виторг з продажу цієї збірки, як про це повідомляє видавництво, призначено на видання інших творів цього поета.

„РЕВІЗОР" М. ГОГОЛЯ НА ЕКРАНІ

У грудні минулого року в кінотеатрах України почали демонструвати новий кольоровий фільм, створений за безсмертною комедією М. Гоголя „Ревізор". Як зазначено в „Радянській Україні" — це не екранізований спектакль, а фільм, створений за принципами кіномистецтва. Сценарій цього фільму написав В. Петров, він же здійснив його поставу. Не виключене, що фільм буде випущено й за кордон.

ТРОХИ СМІХУ

ПРО СИЛЯКАНТА

**Розтрясає всяк за пивом
Найновіше чудо-диво:
Ген, коло Мадаґаскару
В морі зловлено почвару.
Містер Смит, коли побачив
Рибу ту — як не заплаче:
Для науки сльози тії —
Діяманти дорогії!
Але щось тут не в порядку
Щодо риб'ячого спадку!
Нібн, кажуть біологи,
Риба та, що має ноги,
чи ногоподібні плетви*)
(Уявіть, коли поет ви!) —
Це погиблий наш прапращур.
Всі вважали за пропащу
Цю істоту незвичайну,
А тепер — розкрили тайну!
Я читаю це, мов казку,
Та повірити щось важко,
Щоб ця риба знаменита,
Не подібна ні до Смита,
Ні до мавпи чи сирени,
Ні до вас, ані до мене,
Пращуром була людини,
Щоб пройшовши переміни,
Народився з силяканта
Геній Данте й сила Канта.**

Гриць Сковорідка

*) Пірця, плавці.

Чоловік забавляє товариство, що в ньому сидить і його жінка, якій це не дуже подобається. Вкінці вона звертається до нього:

— Піди но до дитячої кімнати та подивися, чому дитина не плаче.

— Славне майбутнє перед тим хлопцем, що знайшов десятидоляровий банкнот.

— Хіба ж це так багато?

— Він віддав цей банкнот власникові, але перед тим розміняв його на десять однодолярових банкнотів, з думкою, що власник не буде невдячний.

Один скиталець, що приїхав із Німеччини, зустрів на сьомій вулиці відомого гумориста Ікера і каже до нього:

— Ви зовсім схожі на Івана Керницького.

— Гм, можливо, — мовив Ікер. — Але я думаю, що мої видавці й редактори доб'ються того, що через кілька років я не буду на нього схожий.

Автор наших хрестиківок Котик хотів випробувати кмітливість однієї дівчини в розв'язуванні його творів і запитав її:

— Чи ви зможете подати слова, що означають найбільшу ощадність часу?

— Любов з першого погляду — відповіла дівчина.

Іван Керницький одержав листа від незнайомої дівчини, що просила прислати їй збірку гуморесок „Перелітні птахи" з власноручним написом.

— Що ж ви їй напишете? — спитав його власник книгарні М. Сурмач. — Ви ж її зовсім не знаєте!

— Напишу: „Дорогій панні Х. на уявлення милих хвилин нашого можливого знайомства".

Одна огрядненька жінка спізнилася до церкви і проштовхується поміж людьми, щоб сісти на лавку. Один чоловік висловлює своє обурення:

— Такі тоненькі не повинні спізнюватися до церкви.

— Нахаба! — обзивається жінка. — Молися, щоб я схудла, а я буду молитися, щоб ти порозумнішав.

— Як іде твій „бизнес"?

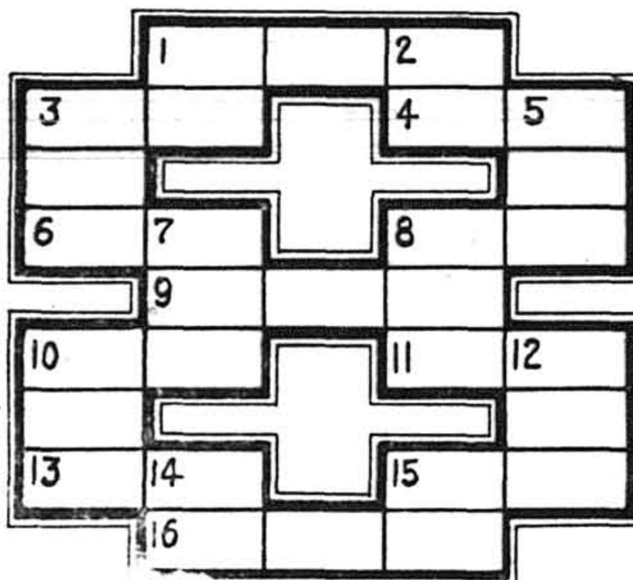
— Немов гра на флейті.

— Що це значить?

— Як тільки заткну одну дірку, зараз інша відкривається.

БУДЬМО КМІТЛИВІ!

Складова хрестиківка ч. 10 (п'ять пунктів)
Склав Є. Р. К.

Поземно: 1. Пустеля в Африці, 3. повітроплав, 4. гребля, 6. міра ваги, 8. стрільно вогнепальної зброї, 9. прізвище поль.-укр. композитора (XIX ст.), що складав музику до Шевченкового „Кобзаря", 10. ліва притока Дністра, 11. тварина з роду верблюдів, 13. містечко в Карпатах, 15. комаха, 16. столиця гетьмана Мазепи.

Доземно: 1. гостинна кімната, 2. частина сплати боргу, 3. голос співака, 5. гол. місто Філіппінів, 7. місто в Галілеї, де жив і виховувався Ісус, 8. польський історик, член НТШ, дослідник Хмельниччини, 10. укр. поет-футурист, 12. нерідна мати, 14. господарська хліборобська чинність, 15. інакше „негр".

Розв'язка маґічної фіґури ч. 1
(див. ч. 43 тижневика)

1. Брат, 2. рука, 3. акорд, 4. Тартіні, 5. Діжон, 6. Номе, 7. іней.

Розв'язка літературної загадки ч 1.
(див. ч. 44 тижневика)

1. Іван Франко, 2. Тарас Шевченко, 3. О. Стороженко, 4. М. Коцюбинський, 5. І. Котляревський, 6. М. Шашкевич, 7. І. Франко, 8. Карпенко-Карий, 9. Р. Купчинський.

— 1) Пе-ре-ко-ти-по-ле.

— 2) Ма-ру-ся.

Розв'язка шаради ч. 2 (див. ч. 1 тижневика)
— Ялинка.

Розв'язка маґічного кружка ч. 1
(див. ч. 2 тижневика)

1. Бульба, 2. притча, 3. бесіда, 4. амбона, 5. гільза, 6. осанна, 7. анґіна, 8. Тичина, 9. екзема, 10. Гавана, 11. оздоба, 12. вощина, 13. еліпса, 14. повіка, 15. стріха, 16. Маляґа, 17. травма, 18. шуліка, 19. октава, 20. газета. — „У ремісника золота рука".

БІБЛІОГРАФІЯ

М. Дурделла. Джан Дьюї — філософ і вихователь Америки. Видання „Гуртка політичних студій". Новий Ульм. 1952, ст. 34.

Slovak for Beginners. Book III. By *Philip A. Hrobak.* Мідлетовн, 1952, стор. 96.

Голос Молоді. Квартальник. Youth Speaks. Quarterly. Рік VI, Осінь 1952. Ч. 4. Вінніпеґ, 1952, ст. 32.

Ukrainian Digest. Published by the Ukrainian National Youth Federation. January 1953. Вінніпеґ, 1953, стор. 32.

Жіночий Світ. Рік IV, ч. 1, січень 1953. Вінніпеґ, 1953, ст. 24.

Рідна Церква. Орган української православної думки. Рік II, ч. 1/3), січень—лютий 1953. Мюнхен, 1953, ст. 16.

Наша Культура. Науково-популярний місячник української культури. Рік XV. Грудень 1952. Ч. 2 (179). Вінніпеґ, 1952, ст. 36.

Вісті Европейського Відділу Наукового Товариства імени Шевченка. Грудень 1952. Число 3. Сарсель, Франція, 1952, ст. 48 (літографоване).

Бюлетень Української Вільної Академії Наук у США. Грудень 1952. Ч. 6. Нью-Йорк, 1952. ст. 16 (літографоване)

Пропам'ятна виставка, присвячена творчості Василя Г. Кричевського. Архітектура, малярство, графіка, кінофільми, вжиткове мистецтво. Об'єднання Мистців Українців в Америці. Нью-Йорк, 11—25 січня 1953, стор. 28.

Редакція застерігає собі право 1) виправляти мову, 2) скорочувати надіслані рукописи і 3) взагалі робити зміни редакційного характеру.

Надіслані матеріяли мусять бути переписані на машинці, з одного боку аркуша, на доброму папері і через два інтервали (інтерлінії), а як від руки, то зовсім виразним письмом.